

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MEKANSAL AYRIŞMA: İKTİSADİ DİNAMİKLERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME SPATIAL SEGREGATION: ECONOMIC DYNAMICS AND AN ASSESSMENT OF TURKISH EXPERIENCE

Yusuf BAYRAKTUTAN*

Fatih AKBULUT **

Mehmet ÖZBİLGİN***

Öz

Mekansal ayrışma, iktisadi ve sosyal açıdan birbirinden farklılaşan nüfus gruplarının yaşam alanı seçimlerindeki farklılaşmanın bir sonucudur. Üst gelir grubunun toplumun geri kalan kesimlerinden yalıtılmış mekanlarda konumlanmaları veya vasıfsız ve mülksüz olarak kente göç eden düşük gelir grubunun kentin belli alanlarına ve genelde kenar mahallelere yerleşmeleri mekansal ayrışmanın tipik örneklerindedir. Sosyoekonomik göstergeler, yaşam standardı/biçimleri vb farklılıklardan ötürü yaşam alanlarının birbirlerinden ayrılması, gelir grupları arasındaki iletişimi azaltmakta ve bütünlüşmemiş bir kentsel ortam meydana getirmektedir. Bu çalışmada, mekansal ayrışmayı belirleyen faktörler üzerinde durulacak ve Türkiye’de karşılaşılan mekansal ayrışma örnekleri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mekansal Ayrışma, Kentsel Toprak, Kentsel Rant, Türkiye’de Kentleşme.

Abstract

Spatial segregation is differentiation of location choice of population groups which differ from each other in terms of economic and social characteristics. Typical examples of spatial segregation are high-income groups located in places isolated from the rest of the society or those who migrated to the city as unskilled and dispossessed, low-income groups settled certain areas and slums. The separation of residential areas in urban space due to the differences in terms of socioeconomic indicators, lifestyle/standard etc. reduce the communication between income groups and create a non-integrated urban structure. In this study, we will focus on factors affecting spatial segregation giving special attention on Turkey.

Keywords: Spatial Segregation, Urban Land, Urban Rent, Urbanization in Turkey.

Giriş

Kentlerin daha iyi istihdam olanakları ve eğitim, sağlık vb. hizmetleri sağlaması, kırsaldan göçün esas nedenini teşkil etmektedir. Bununla birlikte, kentsel mekanların göçle gelen insanların toplanma alanlarına dönüşmesi çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Kitlemel nüfus hareketi ve göçlerin plansız/kontrolsüz gerçekleşmesi, kentlerdeki yığılmalara bağlı olarak mekansal kutuplaşmaları kaçınılmaz kılmaktadır. Toplumsal kesimlerin yaşam alanı seçimlerindeki farklılaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan mekansal ayrışma, kentsel sorunları da derinleştirmektedir. Ekonomik ve sosyal açıdan birbirinden farklılaşan grupların farklı yerleşim alanlarını tercih etmesi ve yaşam alanlarını kesin sınırlarla ayırması, farklılıkları görünür hale getirmektedir.

Değişik iktisadi, sosyal ve kültürel özelliklere sahip hanelerin mekandaki ayrışması, kesimler arasındaki iletişimi azaltmakta ve bütünlüşmemiş bir toplumsal yapı meydana getirmektedir. Ayrıca kentsel konut stokunun yoğun göçlere ve artan nüfusa cevap verememesi, kentsel arazi üzerinde spekülatif eğilimlerin artışına ve gecekondulaşma gibi sorunlara yol açmaktadır. Kentin çevresindeki arazilerin birer rant alanı haline gelmesi, yoksulluk, güvenlik, ayrışma vb sorunlar kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Bu çalışmada, kentsel mekan iktisadi açıdan ele alınmış ve kentlerdeki mekansal ayrışma sorunu üzerinde durulmuştur. İlk bölümde kentsel toprak kullanımı ve rant, ikinci bölümde mekansal ayrışma olguları ele alınmış veson bölümde Türkiye’de karşılaşılan mekansal ayrışma örnekleri incelenmiştir.

1. Kentlerin Mekansal Yapısı

Karmaşık ve dinamik bir yapıya sahip olan kentsel alanlar, fiziksel, toplumsal, çevresel, iktisadi ve siyasifaktörlerin etkisindedir. Kentsel mekandaki değişim ve dönüşümler, mekan ve yaşam kalitesini artırıcı yönde olabileceği gibi, mekanın iktisadi, sosyal, çevresel ve fiziksel çökme ve bozulması olarak da kendini gösterebilmektedir (Akkar, 2006: 29).

Bireylerin ve iktisadi faaliyetlerin yer seçimi ve mekandaki dağılıma şekli kentsel gelişme üzerinde etkili olmaktadır. Kentler, iktisadi faaliyetlere ve firmaların yer seçimine göre şekillenmektedir. Kente özgü

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, ybayraktutan@kocaeli.edu.tr

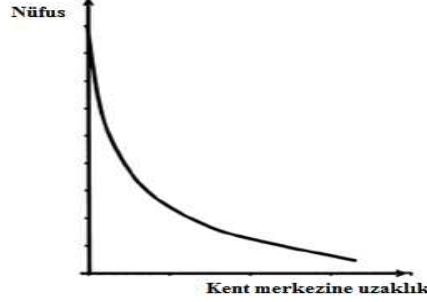
**Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Adalet MYO, mr.fatih@gmail.com

***Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, mehmet.ozbilgin@kocaeli.edu.tr

sektörel dinamikler mekansal gelişme üzerinde de belirleyici rol oynamaktadır. Sanayileşmeye bağlı olarak artan barınma ihtiyacı, yerleşimlerin zaman içinde büyümesine ve yeni gelişme alanlarının oluşmasına yol açmaktadır. Kentleşme ve nüfus baskısı karşısında iş ve yerleşim alanlarının çeşitlenmesi, kentin çoklu ve parçalı bir yapıya sahip olmasını beraberinde getirmektedir.

Heterojenlik, hareketlilik, nüfus yoğunluğu kenti diğer yerleşim birimlerinden ayıran niteliklerdendir. Merkezi alandaki yüksek yoğunluk ile çevre alanlardaki mekansal dağınıklık ve düşük nüfus yoğunluğu kent mekanının temel özelliğidir. İktisadi faaliyetlerin merkezde yer alması nedeniyle kent merkezi, nüfus, araç, yaya ve yapı yoğunluğunun en fazla olduğu yerdir. Grafik-1’de görüldüğü gibi, kent merkezinden uzaklaştıkça nüfus azalmaktadır.

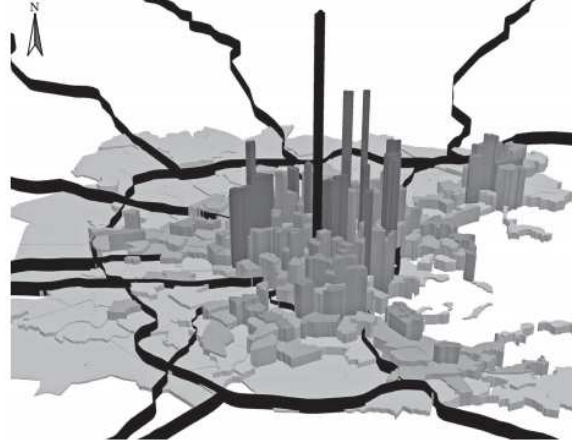
Grafik-1: Kent Merkezine Uzaklık ve Nüfus

Kaynak: Barnard, 2005: 33.

Kentsel toprakların değeri kent merkezine ya da merkezlerine uzaklıklarına bağlıdır. Kent çeperlerindeki arazilerin değeri kent içine oranla daha düşüktür. Bu yüzden kent merkezine genellikle açık alandan yoksun, birim alan üzerinde yatayda ve/veya düşeyde yüksek yoğunlukta binalar; kent çevresine ise, düşük yoğunlukta binalar inşa edilmektedir. Şekil-1’de görüldüğü gibi, kent merkezindeki nüfus yoğunluğundan ötürü, yüksek katlı bina ve işyerleri merkezden çevreye kademeli olarak yayılmaktadır.

Şekil-1: Nüfus Yoğunluğu: Boston

Kaynak: O’Sullivan, 2009: 170.

Kentsel mekanda kademelenme meydana gelmesinin nedenleri şunlardır (Tekeli, 2009: 68):

- İktisadi faaliyetlerin optimum büyüklüklerinin farklı olması,
- Uzaklık ile faaliyetlere katılma isteğinin azalması (ulaştırma masraflarına paralel olarak talebin azalması, vb.),
- Çeşitli ürün ve hizmetlere olan taleplerin farklı düzeyde olması,
- Ürün ve hizmetlerin talep sıklıklarının farklı olması.

Kentlerin nüfus ve alan yönünden büyümesi, kentin dışında veya uzağında yeni yerleşim alanları oluşumuna yol açmaktadır. Bu gelişmelerle, köy, kasaba, vb. yerleşme birimlerinin dönüşüm geçirip mevcut kent sayısını artırdığı görülmektedir.

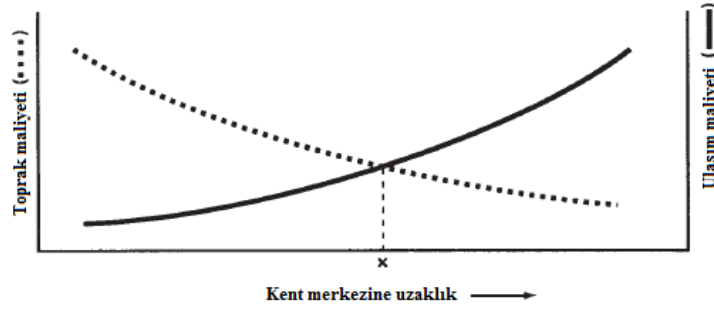
1.1. Kentsel Toprak Kullanımı

Kentleriktisaden sanayi ve hizmet sektörlerine dayanmaktadır. Sanayi tesislerinin ve ticaret alanlarının varlığı kentleri istihdam ve yerleşim açısından çekici hale getirmekte vekırsaldan kente göç etme eğilimlerini artırmaktadır. Buna bağlı olarak artan nüfus, kent merkezlerinde yerleşim imkanlarının daralmasına ve kentlerin fiziki sınırlar açısından genişlemesine yol açmaktadır. Kentsel yayılmadan en fazla etkilenen alanlar kenti çevreleyen tarım arazileridir. Tarım alanlarının imar planı kapsamına alınması ve yapılaşmaya açılmış olmasıyla yeni yerleşim alanları meydana gelmekte ve kentin belirli bölümleri nitelik değiştirmektedir.

Demografik dönüşümler kentsel toprakların değerinde artışa yol açmakta, konut ve arsa edinme maliyetini yükseltmektedir. Kıt bir kaynak olan toprağın çoğaltılması ve başka bir yere taşınması mümkün değildir. Bu yüzden toplam arzı sabittir. Kent merkezine yaklaştıkça toprağın arz esnekliği azalmaktadır (Wyatt, 2013: 7-9). Merkezdeki toprak fiyatlarının artması, çevredeki arazilere olan talebi arttırmaktadır. Dolayısıyla kentsel gelişme ile kent çeperindeki arazilerin değeri artmaktadır.

Tek bir ölçüt ile tanımlanması güç olan kentsel toprağın değeri, konumuna ve erişilebilirliğine bağlı olarak değişmektedir. Ulaşım maliyetleri ve toprak rantı, kentsel toprak değerinin belirlenmesinde temel etkenlerdendir. Ulaşım maliyeti ile arasındaters orantı olan kentsel toprağın değeri, merkeze olan uzaklığın azalan bir fonksiyonudur. Kent merkezinden uzaklaştıkça arazi değerlerinin düşmesine karşılık ulaşım maliyetlerinin arttığı görülmektedir. Grafik-2'de görüleceği üzere, ulaşım maliyetleri ile kentsel toprak değerleri arasında bir ikame etkisi meydana gelmektedir. Buna göre, bireyler ulaşım maliyeti ve arazi değerleri arasında bir seçim yapmaktadır. Ulaşım maliyetini azaltmak isteyenler araziye yüksek ödeme yapmayarazi iken, arazi kullanımının maliyetini azaltmak isteyenler ulaşım harcamalarının artmasını göze almaktadır.

Grafik-2: Kent Merkezinden Uzaklık ve Kentsel Toprak Maliyeti

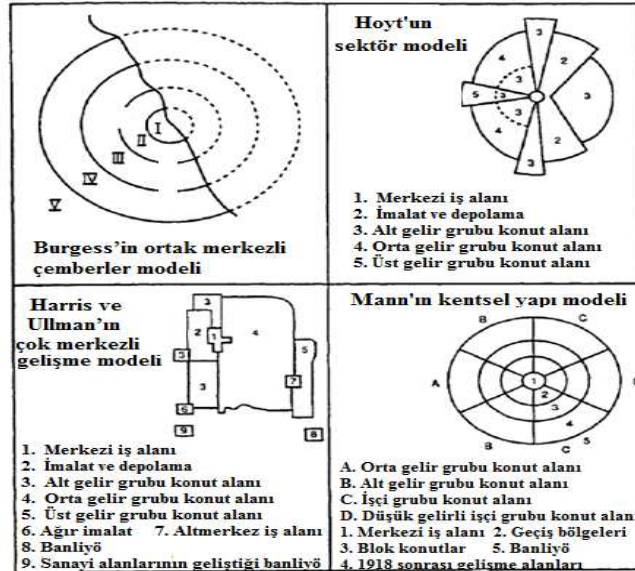
Kaynak: Kivell, 1993: 20.

Kentsel toprak kullanımı ile ilgili olarak XX. yüzyılın başından itibaren farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Kent ekonomisindeki öncü çalışmalar tek merkezli bir kenti modellemektedir. Şekil-2'de ilk olarak, Burgess'in (1925) eş merkezli kent halkaları modeli görülmektedir. Kent merkezinden çevreye yayılan bölgeler, yoğunluğun merkezi iş alanından dışa doğru azaldığı ortak merkezli çemberler biçimindedir. En içteki çember kent merkezini temsil etmektedir. Hoyt (1939), eşmerkezli halkaların dışında sektörlerin kentsel arazi kullanımı üzerindeki rollerini modeline dahil etmiştir. Bu modelde merkezden dışarıya doğru gidildikçe gelir seviyesinin artacağı ileri sürülmektedir.

Harris ve Ullman'ın (1945) geliştirdiği çok merkezli gelişme modeli, kentlerin birden fazla merkezi odak etrafında geliştiğini öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kent büyüdükçe yeni alt merkezler ortaya çıkmaktadır. Ancak birden fazla yöne doğru uzanan bu gelişimin merkezden dışa doğru genişleyen çember biçiminde olması gerekmez. Toprak değeri, merkezi iş alanının dışındaki diğer alt merkezlerde de en yüksek seviyeye çıkmaktadır.

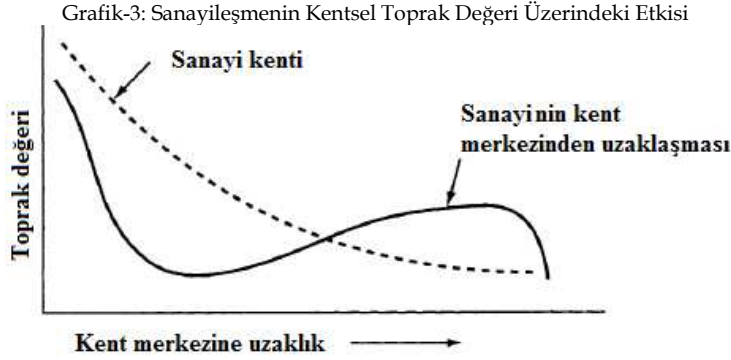
Anılan üç yaklaşımda Kuzey Amerika kentleri modellenirken Mann'ın (1965) önerdiği İngiliz kentlerini konu alan yaklaşımda, konut ve çalışma alanları birbirinden ayrılmakta ve kamunun kentsel yerleşime müdahalesi öne çıkmaktadır.

Şekil-2: Kentsel Toprak Kullanımı Modelleri

Kaynak: Kivell, 1993: 21.

Sanayinin geliştiği kentlerde istihdam ve nüfus artışından ötürü merkeze yakınlığın maliyeti artmaktadır. Ancak sanayi üretiminin kent merkezinden uzaklaşarak desantralize olması ve nüfusun merkezden çevreye doğru yayılmasıyla kentsel alanın tek merkezlilikten çok merkezli bir mekansal yapıya geçmesi arazi değerlerine yansımaktadır.

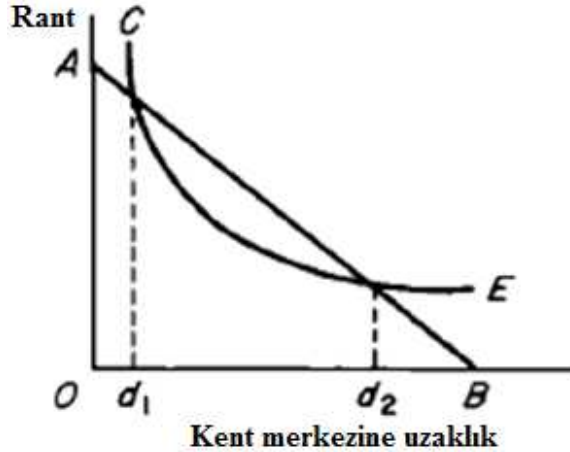

Kaynak: Kivell, 1993: 31.

1.2. Rant Kavramı ve Kentsel Rant

Kentleşmenin ve kent ekonomisinin ortaya çıkardığı en önemli kavramlardan birisi rant olgusudur. Kentte konuma göre ve erişilebilirlik derecesine bağlı olarak toprağın değerinde ortaya çıkan fark, rantı yaratmaktadır. Kent merkezinde toprak rantı en yüksek değerdeyken, kentin en uç noktasındaki rant değeri sıfırdır. Grafik-4'te görüldüğü gibi, kent merkezinden uzaklaştıkça, arazilerden elde edilen rantlar da düşmektedir. Kent çeperinden merkeze doğru toprak ve mülk değerleri ile kiralar orantılı olarak yükselmektedir.

Grafik-4: Kentsel Rant

Kaynak: Brown, 1974: 83.

Kente yeni gelenler kentsel toprakların değerinde artışa yol açmaktadır. Bu yönüyle göçler nedeniyle meydana gelen nüfus artışı ile toprak değeri arasında ilişki bulunmaktadır. Hızlı nüfus artışı kentlerde konut talebini ve arzını artırmaktadır. Talep arttıkça toprağın fiyatı ile arz maliyeti yükselmekte ve rant büyümektedir. Toprağın fiyatı, arsanın büyüklüğü, ulaşım kolaylığı, konumu ve kullanım biçimine bağlı olarak üzerine yapılan ya da yapılacak olan binanın sağladığı katma değer ile orantılıdır (Smith, 1975: 214).

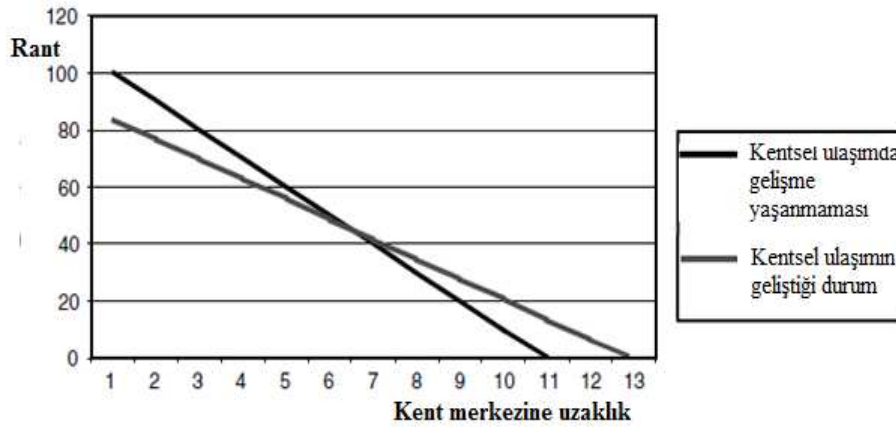
Tarımsal toprakların altyapı koşulları yerine getirilerek imara açılması ve kentsel toprağa dönüşmesi sürecinde değer artışı meydana gelmektedir. Ayrıca kentsel dönüşüm planlamaları çerçevesinde mevcut kent topraklarının konumundaki değişme kentsel rantı arttırmaktadır.

Kentsel toprağın meta haline getirilmesi ve bir yatırım aracı ya da güvence unsuru olarak görülmesi kentlerin arazi değerleri üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Kentsel toprak fiyatlarının genel fiyat seviyesinin üzerindeki yükselişi ve toprağın ekonomik getiri kaynağı haline dönüşmesi, toprağı bir spekülasyon aracı haline getirmektedir (Clawson, 1962: 99). Daha sonra daha yüksek bir fiyattan satma beklentisi, toprağın satılmayıp elde tutulmasına neden olmaktadır. Toprakta herhangi bir üretim faktörüne dayanmayan bir değer artışının meydana gelmesi, konut edinme maliyetini yükseltmektedir. Kentsel toprak arz esnekliğinin düşük olması, arsa piyasasında tekeli fiyatların oluşmasına yol açmaktadır. Toprak fiyatlarının genel fiyat seviyesinin üzerindeki yükselişi, mevcut topraklara sahip olanların gelirlerini ve servetlerini hızla arttırmaktadır. Toprak değerindeki artışın diğer yatırım araçlarının getirisinden yüksek olması, arsa spekülasyonu ve arsalardaki aşırı fiyat artışlarını beraberinde getirmektedir. Bütün bunlar, gelir dağılımını dar gelirli ve yoksul sınıflar aleyhine bozmaktadır.

Arsa spekülasyonu kalkınmayı iki yoldan olumsuz etkilemektedir. Birincisi, servet birikiminin, yatırım ve teşebbüs eğilimi zayıf olan kesimlerin elinde oluşmasına sebep olmakta ve bu şekilde kıt olan reel kaynakların kalkınma amaçlarına yönelmesi önlenmektedir. İkincisi, spekülasyon nedeniyle kent arazisinin rasyonel kullanılmaması ve ortaya çıkan kentsel rantın özel kişilere gitmesi, kentte yapılan kamu hizmetlerinin ve yatırımların verimini düşürmekte ve belirli grupların ayrıcalıklı konuma gelmesini sağlamaktadır (Geray vd., 1970: 58). Spekülatif kazanç, arsa sahibinin harcadığı emekten değil, kamunun eylem ve işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan, imar haklarının yol açtığı değer, kazanılmamış, emek ürünü olmayan, karşılıksız ve haksız bir değer olarak değerlendirilmektedir (Keleş, 2002: 599).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerin, uzak mesafeler için hareketliliği artırması ve kolaylaştırması, merkezdeki yığılma ve yoğunluğun çevreye yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Ulaştırma altyapısının sağladığı esneklikten dolayı mesafelerin kısılması ve zaman kullanım sürecinde verimlilik yaşanmasıyla daha elverişli ulaşım olanaklarına sahip yerleşim alanlarının ortaya çıkması, kent merkezindeki kira ve rantı düşürmektedir.

Grafik-5: Ulaştırma Altyapısı ve Kentsel Rant

Kaynak: Leontidou, and Couch, 2007: 249.

Grafik-5'te görüldüğü gibi, gelişen ulaşım ağlarına bağlı olarak rant eğrisinin eğimi azalmakta ve esnekliği artmaktadır. Böylece alan kullanıcıları kent merkezine olan uzaklığa göre değişen rant düzeyine daha fazla tepki gösterebilmektedir. Ulaşım alanındaki gelişmeler, bireylerin kentin çeperlerine ve nispeten arazinin ucuz olduğu alanlara yerleşmesini desteklemektedir.

2. Kentsel Sorunlar

Göçlerle birlikte kentlerin büyümesi ve kentleşme hızının artması, başta istihdam ve barınma olmak üzere birçok sorunu da beraberinde getirmektedir: Kalabalık nüfus, plansız yerleşme, gürültü, yoksulluk, gelir eşitsizliği, dışlanma, gecekondulaşma, mekansal ayrışma vb. Kent yaşamı, kırdan gelenler için oldukça farklı özellikler taşımaktadır. Kente göç edenler fiziksel ve sosyal çevrenin değişimi ve kültür çatışması, önyargılar ve toplumsal uyumsuzluklar nedeniyle psikolojik sorunlara ve sosyal uyum problemlerine de maruz kalmaktadırlar.

Kırsal alandan kente katılan nüfus genel olarak alt gelir grubudur. Bu açıdan, kentleşmeyle birlikte, yoksulluk kırsal kesimden kente aktarılmaktadır. Kente göç edenlerin vasıf düzeyi ve işgücüne düşük katılımı, bu kesimi iktisaden güvencesiz bir durumda bırakmaktadır.

Kent yoksullarının karşı karşıya olduğu en temel sorunların başında barınma sorunu gelmektedir. Kentlerde toprak arzının esnek olmayışı, düşük gelirli bireylerin yüksek fiyatlarla karşılaşmasına neden olmakta; aile bütçesinin büyük bir kısmını barınma masrafları oluşturmaktadır. Evden çıkarılma, konut taksitlerini ödeyememe ve ipotekli malın haciz edilmesi gibi durumlar risk ve belirsizlik yaratmaktadır.

Düşük ücretli çalışanların kentte mülk edinebilme imkanları zayıftır. Dar gelirli kesimin uzun bir süre düzenli olarak konut ödemesi yapması güç olduğundan konut edinme imkanları daralmaktadır. Düşük gelirli bireylerin konut edinmek için borçlandırılmaları ve yıllar boyunca konut taksidi ödemek zorunda bırakılmaları daha da yoksullaşmalarına yol açmaktadır. Ödeme sürecinde aksama halinde evlerini kaybetme baskısı psikolojik baskı oluşturmaktadır. Bu açıdan konut piyasasında düşük fiyatlı konut için ortaya çıkan talep fazlası, eski konutlardan meydana gelen kenar mahallelere ve çöküntü alanlarına ya da gecekondu piyasasına yönelmektedir.

2.1. Mekansal Ayrışma

Kentin içindeki nüfus grupları arasındaki sosyal ve iktisadi farklılaşmalar yerleşim yeri seçimine yansımaktadır. Alt gelir grubu, yüksek kaliteli konut alanlarında oturma maliyetlerini karşılayamamaktadır. Bu durum, yoksul grupların yoğun olarak kent merkezindeki bakımsız ve düşük kaliteli konut alanlarında veya kentin dış bölgelerindeki yerleşimlerde konumlanmalarına neden olmaktadır.

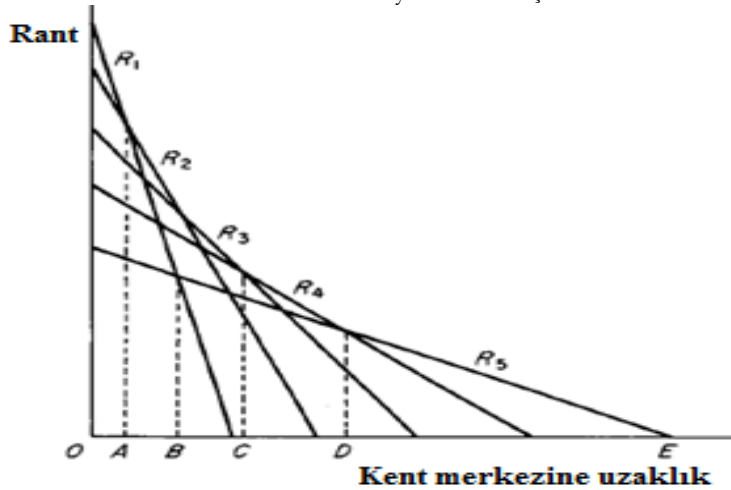
Gelir ve eğitimde yetersizlik, dışlanmışlık ve eşitsizliklerin bir sonucu olan mekansal ayrışma, cinsiyet, gelir, statü, dil, din, renk, vb açıdan farklı kesimlerin yaşam alanlarının gönüllü veya zorunlu olarak birbirinden ayrılmasıdır (Flores, 2009: 31-33). Mekansal ayrışmayı ortaya çıkaran nedenler çeşitlilik arz etmektedir. Musterd ve Winter'a (1998) göre, devletin mülkiyetinde bulunan toprakların kamu yararına aykırı olarak özel mülkiyete geçmesi, toplumsal ayrışmayı ve eşitsizlikleri artırmaktadır. Kentin tüm bölgelerinde kamu hizmetlerinin aynı anda karşılanamaması ve altyapı olanaklarının farklı düzeyde olması, mekanların farklılaşmasını belirginleştiren ve mekansal ayrışmayı besleyen unsurlardandır (Balbo, 1993: 27). Ayrıca, imar planlamaları ve kentsel dönüşüm projelerinin de mekansal ayrışma üzerinde etkileri bulunmaktadır. Kentsel dönüşümle kent merkezindeki düşük yoğunluklu ucuz konutların yıkılması, yoksul kesimi kent merkezinden uzaklaştırmaktadır (Hui, 2013: 376).

Kentin farklı kimlikleri, meslekleri, tabakaları, vb ayrışmaları içinde barındırması, mekansal ayrışmayı kaçınılmaz kılmaktadır (Alver, 2010: 46). Harvey'e (2002: 161) göre mekansal ayrışma, kapitalist üretim ilişkilerinin kentsel mekanda değişime yol açmasıyla ve toplumsal kesimlerin kaynaklara erişim olanaklarında farklılaşma yaşamalarıyla oluşmaktadır. Eğitim, sağlık, ulaşım ve haberleşme, temel kamu hizmetleri arasındadır. Kamu altyapı olanaklarından kentli nüfusun çeşitli kesimlerinin faydalanmasındaki eşitsizlikler, mekansal ayrışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle yoksul kesimin yaşadığı yerleşim alanlarının kent merkezine ve yeni iş sahalarının ortaya çıktığı bölgelere uzak olması, hareketi ve hizmet alımını sınırlamaktadır (Jargowsky, 2001: 25). Dolayısıyla yoksullar, kent ortamının ve kentsel hizmetlerin dışına itilmekte ve dışlanmaya maruz kalmaktadır.

Gelir gruplarının kentsel mekanda yaşam alanı tercihlerinin temel belirleyicisi olan kentsel rant, mekansal ayrışmanın başlıca nedenidir (Edel, 1992: 58). Kentsel rantın ve maliyetlerin yükselmesi, bireylerin ve firmaların kent çevresine yayılma eğilimini pekiştirmektedir.

Grafik-6'daki dikey eksende rant, yatay eksende kent merkezinden uzaklıkların yer aldığı rant eğrileri görülmektedir. Her bir kullanıcının rant esneklikleri birbirinden farklıdır. Rant eğrisi dikleşmesi, kent merkezine yakın olma eğiliminin arttığını; eğikleşmesi, azaldığını göstermektedir.

Grafik-6: Kentsel Faaliyetlerin Yer Seçimi

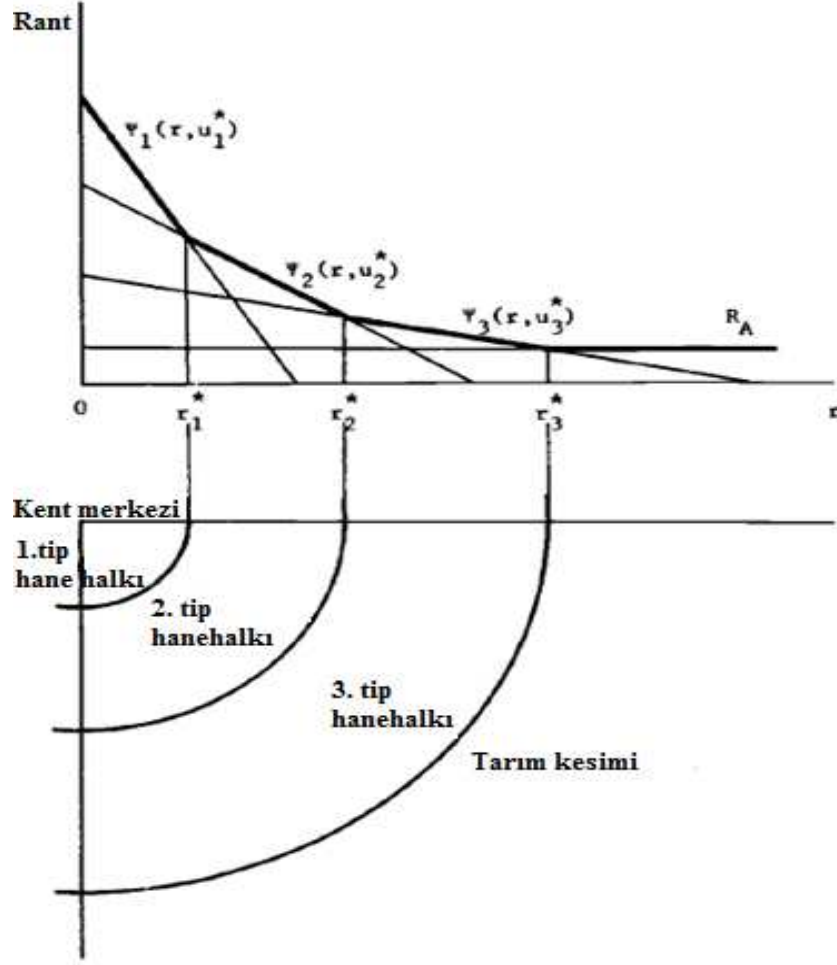
Kaynak: Brown, 1974: 101.

Artan nüfus yoğunluğu ve trafik sorunları, orta ve üst gelir gruplarını kent merkezinden uzaklaştırmaktadır. Ulaşım maliyetini en aza indirmek isteyen düşük gelirli hane halkları ise merkeze yakın yerlerde konumlanmak istemektedir. Kalabalık haneler kent merkezinden uzak, görece olarak daha ucuz, güvenli, bahçeli ve geniş konutlarda oturma eğilimindeyken, çekirdek aileler kent merkezine yakın alanlarda yaşamayı tercih etmektedir (Sullivan, 1990: 204).

Grafik-7'de görüldüğü gibi, Ψ ile gösterilen rant, kent merkezine uzaklığın (r) ve sağlanan faydanın (u^*) fonksiyonudur. Düşük gelirli olan 1. tip hane halkının rant eğrisinin daha dik olduğu görülmektedir. Hane gelir düzeyi arttıkça yer seçimi esnekliği artmakta ve rant eğrisi yatıklaşmaktadır. Düşük gelirli ulaşım maliyetlerini minimize etmek için olabildiğince kent merkezine yakın olmak isterler. Bu yüzden rant değişimine tepkileri zayıftır.

Merkezden daha uzağa yerleşme eğilimindeki yüksek gelirli olan 3. tip hane halkının rant eğrisi daha yatıktır. Tarımsal alanda yaşayanların rant değişimine duyarlılığı çok yüksektir. Bu açıdan tarımsal alan kullanıcıları kent merkezinden daha uzağa yerleşme eğilimindedir. Grafik-7'nin alt kısmında Burgess'in eş merkezli kent halkaları modeline benzer arazi kullanım şekli ortaya çıkmaktadır.

Grafik-7: Kentsel Toprak Kullanımı ve Hanelerin Yerleşme Düzeni

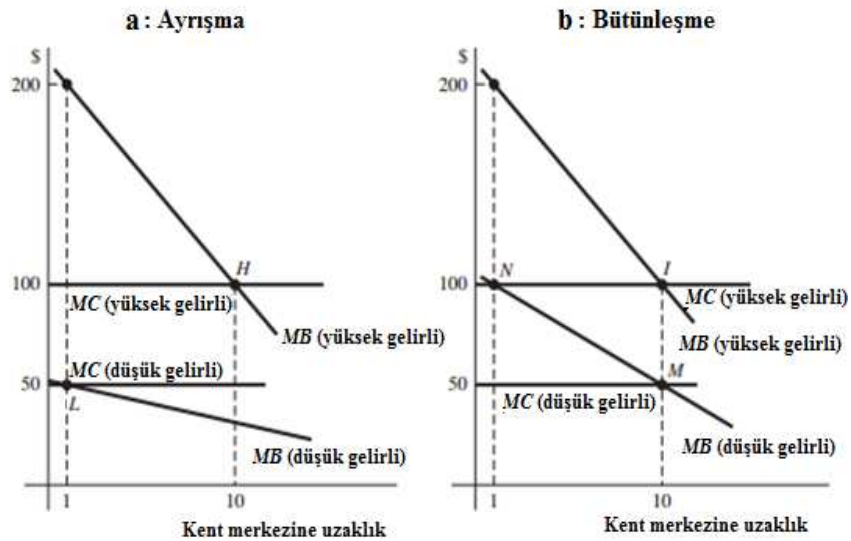

Kaynak: Fujita, 1989: 105.

Kentsel toprak talebi gelir esnekliğinin, ulaşım talebi gelir esnekliğinden büyük olması durumunda, düşük ve yüksek gelir kesiminin marjinal faydaları arasındaki fark marjinal maliyetleri arasındaki farktan büyük olmaktadır. Böylece gelirdeki değişme karşısında gelir gruplarının merkezden daha uzağa yerleşme eğilimi merkeze yaklaşma eğiliminin önüne geçmektedir.

Grafik-8'a göre, düşük gelirli ailenin denge yerleşim yerinin kent merkezine uzaklığı 1 birim, konut harcaması 50 \$'dır. Yüksek gelirli ailenin denge yerleşim yerinin kent merkezine uzaklığı 10 birim, konut harcaması 100 \$'dır. H noktasında görüldüğü gibi, yüksek gelirli aileler hem daha fazla konut harcamasında bulunma hem de kent merkezine daha uzak olan bölgeye yerleşme eğilimindedir.

Grafik-8: Mekansal Ayrışma ve Bütünleşme Modeli

Kaynak: O'Sullivan, 2009: 196.

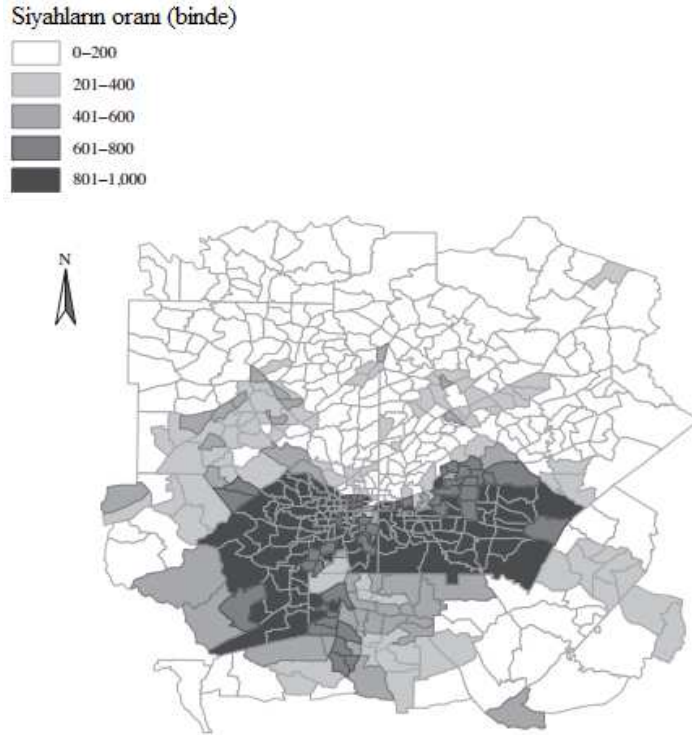
Kentsel toprak talebi gelir esnekliğinin, ulaşım talebi gelir esnekliğine eşit olması durumunda, düşük ve yüksek gelir kesiminin marjinal faydaları arasındaki fark ile marjinal maliyetleri arasındaki fark birbirine eşittir. Dolayısıyla gelir değişimleri karşısında toplumsal kesimler yer değiştirme kararı almazlar. Grafik-8b'ye göre, düşük gelirli ailenin denge yerleşim yerinin kent merkezine uzaklığı 10 birim, konut harcaması 50 \$'dır. Yüksek gelirli ailenin denge yerleşim yerinin kent merkezine uzaklığı 10 birim, konut harcaması 100 \$'dır. I ve M noktalarında görüldüğü gibi, hem düşük hem de yüksek gelirli kesimlerin denge yerleşim yeri aynıdır. Ancak yüksek gelirli aileler daha fazla konut harcamasında bulunma eğilimindedir.

2.1.2. Mekansal Ayrışmanın Sonuçları

Mekansal ayrışma, kentlerde heterojen ve çok parçalı bir yapı meydana getirmektedir. Toplumsal statü, etnik özellikler, gelir farklılıkları, siyasi tercihler, tüketim ve davranış kalıpları temelinde kentin farklı bölgeleri farklı işlevler kazanmakta ve birbirinden ayrılmış mekanlar meydana gelmektedir (Roberts and Wilson, 2009: 6).

Etnik ya da ırksal özellikler, mekansal ayrışmayı belirleyen faktörler arasındadır. Nitekim ABD'de mekansal ayrışmanın daha çok etnik sorunlar çerçevesinde ele alındığı görülürken, İngiltere başta olmak üzere, Avrupa ülkelerinde konu, sınıf meselesi bağlamında gündeme getirilmektedir (Şen, 2005: 132). Fong ve Shibuya (2000: 449), Kanada'nın büyük kentlerindeki mekansal ayrışmada gelir faktörünün etkisiz; etnik unsurların ise belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgulara göre, başta yoksul Asyalılar olmak üzere, diğer göçmen gruplar ve yoksul siyahlar gibi benzer özelliklere sahip kesimler bir arada yaşamakta; yoksul siyahların belli mahallelerde toplanmaları toplumsal kesimler arasındaki ayrışma üzerinde güçlü bir etki meydana getirmektedir.

Şekil-3: Etnik Özelliklere Göre Oluşan Ayrışma: Atlanta

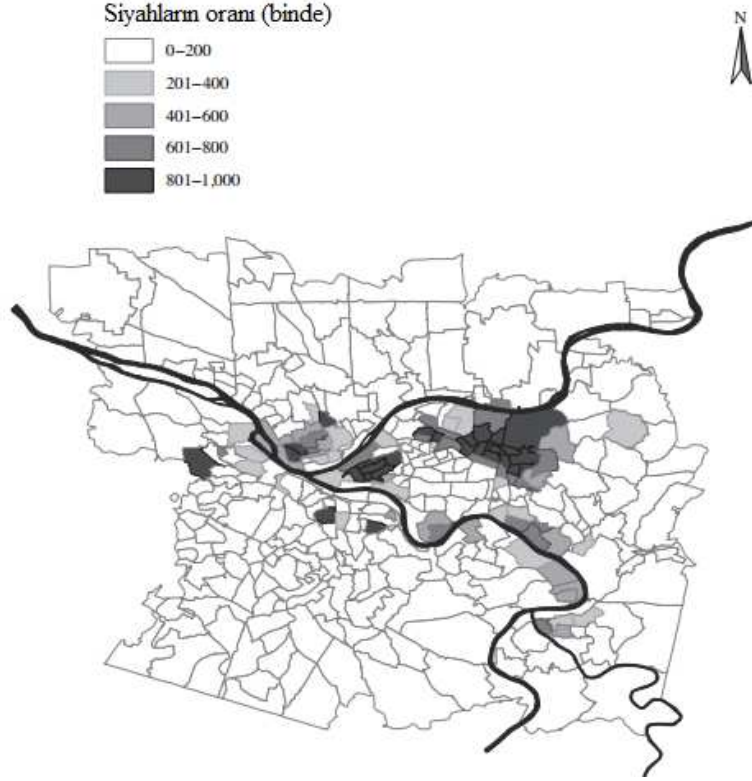

Kaynak: O'Sullivan, 2009: 219.

Şekil-3 ve 4'te etnik grupların metropolde dengeli bir biçimde dağılmadığı ve kentin bazı bölümlerinde diğer gruplardan ayrılarak mekansal olarak yoğunlaştığı görülmektedir. İki grafikte de beyaz ve siyah renkli bölgeler etnik grupların yaşam alanlarının birbirinden ayrıldığını ortaya koymaktadır.

Şekil-4: Etnik Özelliklere Göre Meydana Gelen Ayrışma: Pittsburgh

Kaynak: O'Sullivan, 2009: 219.

Etnik grupların mekansal kümeleşmelerinin ortaya çıkması, belirli mekanların belirli kimliklerle anılmalarını beraberinde getirmektedir. ABD'de siyahlar ile beyazlar arasındaki eğitim düzeyi farklılıkları, ayrışmanın temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir (O'Sullivan, 2011: 196). Ortalama eğitim seviyesi beyazlara göre düşük olan siyahlar, kentlerdeki yüksek ücretli iş fırsatlarını değerlendirmekte güçlük yaşamaktadır. Yaşam standartlarını olumsuz etkileyen bu durum, kentle bütünleşememe sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Mekansal ayrışma, yoksul mahallelerde yaşayan kişilerin işgücü piyasasına girişini de sınırlamaktadır. Yaşam alanlarının kişilerin hangi gelir grubunda yer aldığına göstergesi olması, nüfusun sosyal ve ekonomik niteliklerini doğrudan etkilemekte ve kişilerin adresleri yüzünden iş bulamamasına ve işgücü piyasasından dışlanmasına neden olmaktadır (Grant, 2010: 8).

Üst gelir grubunun toplumun geri kalan kesimlerinden yalıtılmış mekanlarda konumlanmaları ve kentin merkezden uzak bölgelerinde yeni yaşam mekanı oluşturmaları da mekansal ayrışmanın tipik örneklerindedir. Yerleşim sakini olmayan kişilerin girişinin duvarlar, kapılar ve çeşitli güvenlik sistemleriyle engellendiği/ kısıtlandığı kentsel mekanlar olarak tanımlanan (Töre ve Som, 2009: 123) korunaklı konut siteleri, üst sınıfların yeni bir yaşam tarzı arayışının ve mekansal ayrışma talebinin bir sonucu olarak görülmektedir. Üst gelir grubunun düşük gelirliyle mekansal ve toplumsal temaslarını en aza indirme sonucunu doğuran konut siteleri, kent merkezlerine uzak, soyutlanmış, kentin diğer kısımlarıyla zayıf ilişkili, içine kapalı yaşam alanlarıdır. Etrafı çevrili, özel güvenlik önlemleri ile yalıtılmış siteler, bu yönüyle farklı gelir gruplarının kaynaşmasını engelleyici bir role sahiptir.

Mekansal ayrışmanın bir tarafında dışa kapalı lüks siteler, diğer tarafında çöküntü bölgelerinde veya kenar mahalleleri şekillendiren düşük nitelikli yerleşim alanları oluşturmaktadır. Kapalı siteler üst gelir grubunun prestijli ve ayrıcalıklı konut talebinin ürünüdür. Çöküntü bölgeleri ve gecekondu ise gelir dağılımındaki dengesizliğin kent mekanına yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2. Yoksul Mahalleler: Gecekondu ve Çöküntü Alanları

Gelir dağılımındaki dengesizliklerin sonucu olarak büyük kentlerde düşük gelir grubundaki kesimin belirli bölgelerde yoğunlaşması ve kent çeperindeki boş araziler ya da kullanım yoğunluğunu kaybetmiş bölgeler yoksulluk alanlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Konut yerleşimleri için uygun koşullar sağlamayan ve deprem, sel, toprak kayması gibi risklere açık olan yoksul mahallelerin büyük kısmı kamusal hizmet ağı dışında yer almaktadır.

Mekansal ve sosyo-kültürel ayrışma ile şekillenen yoksul mahallelerde yaşayanların enformel sektör içerisinde yer aldığı görülmektedir. Formel istihdam olanağına sahip olamayan bu kesimin kayıtdışı veya geçici işlerde düşük ücretle istihdamı, ayrışmayı ve mekansal eşitsizliklerin olumsuz etkilerini pekiştirmektedir.

Dünyada hemen hemen bütün kentlerde düşük gelirli gruplar ve yoksul aileler, yetersiz altyapı ve hizmetlerin olduğu, içe kapalı ve kentin diğer yerlerinden ayrılmış olan çöküntü alanlarında ya da gecekondu mahallelerinde, düşük nitelikli, derme çatma barınak, kulübe ve teneke evlerde yaşamını sürdürmektedir (UNICEF, 2012a: 2). Bununla birlikte kent yoksullarının tümü derme çatma evlerde yaşamadığı gibi, bu tür yerlerde yaşayanların tamamı yoksul da değildir.

Gelişmiş Batı ülkelerinin büyük kentlerindeki yoksulluk yuvaları çöküntü alanları olarak anılmaktadır (Keleş, 2002: 543). Gecekondu alanları ise, çöküntü alanından farklı olarak, az gelişmiş ülkelerde görülmektedir. Gecekondu varlık nedeni, kente yönelik hızlı göçün oluşturduğu ve kamu tarafından karşılanamayan barınma ihtiyacının yasal olmayan yollarla karşılanmasıdır.

Çöküntü alanları¹, sosyal ve fiziksel gelişimi durmuş, kentsel donanımlardan yoksun, kendi kendini yenileyemeyen, sağlık risklerine karşı zayıf ve olası bir afette kentin en fazla zarar görmesi muhtemel olan alanlarıdır. İlk defa 1820'de Londra'da görülen çöküntü alanlarının oluşumunun temelinde, göç, sanayileşme, kırsal yapıların çözülmesi gibi birçok sosyo-ekonomik unsur yatmaktadır (UN-Habitat, 2003: 9). Kentlerin çeperlerine doğru büyüme eğilimi, merkezdeki iş alanlarının bölgeyi terk etmesi, orta-üst sınıfların yeni alanlara göçü, büyüyen işsizliğe bağlı olarak yaşanan iş kayıpları, artan sosyal dışlanma ve yoksulluk ile kötüleşen yaşam standartları gibi nedenler kentsel mekanların terkedilen yerlerini çöküntü alanlarına dönüştürmektedir (Şen, 2012: 294).

3. Türkiye'de Mekansal Ayrışma

Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra artış gösteren içgöçler ülkenin büyük kentlerinde nüfus birikimine yol açmıştır. Göç eden kesimin kente yerleşme biçiminin oluşturduğu kentsel sorunlar, sosyo-ekonomik farklılıklar ve göç niteliğinin değişmesi zamanla toplumsal kesimler arasında mekansal ayrışmayı meydana getirmiştir. Kaynak yetersizliği ve yanlış politikalar, ayrışmayı daha da hızlandıran etkenler olarak görülmüştür (Bektaş ve Yücel, 2013: 115).

Türkiye'de daha çok gecekondulaşmayla birlikte belirginleşen mekansal ayrışmanın temelinde gelir dağılımı sorunları ile konut, eğitim, sosyal güvence gibi konularda ortaya çıkan eşitsizlikler ve etnik, dini, kültürel vb. farklılıklar yer almaktadır (Tümtaş, 2012: 109). Bu kapsamda kentlerde birbirleri ile ilişkisiz ya da çok az ilişkili yaşam alanları oluşmuştur

3.1. Türkiye'de Gecekondu ve Gelişimi

Çoğunluğunu kırsal kesimden gelenlerin oluşturduğu düşük gelirli nüfusun barındığı gecekondu marjinal konutlar olarak anılmaktadır. Kentlerin niteliksiz ve alt gelir grubunu bünyesinde barındıran gecekondu, kırsaldan kente göç eden nüfusun kentsel yaşamla bütünleşmesinde önemli rol oynamıştır (Tatlidil, 1989: 15).

Türkiye'de 1948'de büyük şehirlerde 25-30 bin gecekondu varken, bu sayının 1960'ta 240 bine, 1983'te 1,5 milyona ulaştığı; 2000'li yılların başında ise gecekondu sayısının 2 milyon 200 bin dolaylarında olduğu öngörülmektedir (Yeltekin, 2011: 20).

Türkiye'de 1950'lerden itibaren büyük boyutta göçlere maruz kalan kent merkezleri gecekondulaşmaya karşı koyamamıştır. Bu açıdan gecekondu ve imar dışı ya da imara aykırı yapılaşmalar, kentlerin özelliği haline gelmiştir (Eliçin, 2005: 224). Kontrolsüz göçler, plansız yerleşme, altyapılı arsa üretiminin yetersizliği, artan konut ihtiyacı, konut politikalarındaki sorunlar; inşaat ruhsatı alımındaki zorluklar, denetim yetersizlikleri, yüksek vergiler, kayıtdışı ekonominin kolaylığı ve iktisadi sorunlar gecekondulaşmayı büyütmüş ve çok katlı kaçak yapılaşmayı da beraberinde getirmiştir (Yeltekin, 2011: 24).

1947-1949 yılları arasında İstanbul'da sanayi bölgelerinin açıklanması ile Türkiye'de ilk gecekondu Zeytinburnu'nda ortaya çıkmaya başlamıştır (Arslan, 1989: 34). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlardan gelen göçmenlerin büyük bir kısmının İstanbul'a yerleşmesi, kentteki barınma sorununu öne çıkarmıştır. Tarım sektöründe görülen makineleşmeyle birlikte daha az emek gücüne ihtiyaç duyulmasıyla birlikte kırsal nüfusun azalması ve şehirli nüfusun çoğalması, İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük kentlerin gecekondu bölgeleriyle sarılmasını beraberinde getirmiştir. Sonraki yıllarda ise gecekondulaşma turizm merkezlerinde varlık göstermiştir (Mazlum, 1989: 40). Ankara'da göçler sonucunda enformel yerleşim bölgeleri ilk olarak Altındağ Bölgesi'nde ortaya çıkmıştır (Bektaş ve Yücel: 2013: 116).

1960-70 döneminde, gecekondu yapımında deneyim kazananlar kendi oturdukları gecekondu

¹ Avrupa'da ve ABD'de çöküntü alanları için genel olarak 'slum', buralarda yaşayanlar içinse 'slum dwellers' ifadeleri kullanılmaktadır. Çöküntü alanlarındaki yerleşim tiplerinin özellikleri, ülkeden ülkeye farklılık taşımaktadır. Her ülkede yoğun yoksulluğun yaşandığı bu yerleşim yapıları için farklı isimler tercih edilmektedir. Fransa'da bidonvilles, taudis, habitat précaire, habitat spontané, quartiers irréguliers; İspanya'da asentamientos irregulares, barrio marginal, barraca; Meksika'da colonias populares; Ekvador'da conventillos; Peru'da tugurios and solares; Küba'da bohíos or cuarterias; Almanya'da elendsviertel; Fas'da mudun safi, lahbach, brarek, medina achouaia, foundouks ve karyan; Sudan'da carton, safeih, ishash, galoos and shammasa; Lübnan'da tanake; Mısır'da aashwa'i ve baladi; Rusya'da trushchobi; Portekiz'de bairros da lata; Brezilya'da quartos do slum, favela, morro, cortiço, comunidade, loteamento; Türkiye'de gecekondu; ABD'de hood ve ghetto; Hindistan'da chawls/chalis, ahatas, katras, bustee, zopadpattis, cheris; Pakistan'da katchi abadis, Sri Lanka'da watta, pelpath, udukku veya pelli gewal; Afrika'da ise umjondolo, mabanda kavramları kullanılmaktadır (UN-Habitat, 2003: 10).

yanısına başka gecekondular da inşa etmişler ve bunları kente yeni gelenlere kiraya vererek gelir elde etmişlerdir.Sonrasında gecekondular mahalleleri içinde de gelir farklılıkları oluşmaya başlamıştır (Bayraktar, 2006: 119).

1980’de kentlerin hızla büyümesi sonucunda gecekondular mahalleleri kent içinde kalmıştır.Böylece gecekondular arsası değerinde artışlar meydana gelmiştir.Bu durum gecekondular yapısını da hızla değiştirmiştir.Zamanla gecekondular büyümeye ve apartmanlaşmaya başlamıştır.Sonuç olarak, barınma meselesinden tamamen uzaklaşan bir gecekondular oluşumu yaşanmıştır (Bozkulak, 2005: 242).Göçle kente gelenler arasındaki katmanlaşmanın ilk boyutu, gecekondular topraklarının değerlendirilmesiyle oluşmuştur.Ancak kentlerin büyüme ekseninin farklı olmasından ötürü göçmenlerin toprak rantından eşzamanlı-eşdüzeyli yararlanmaları mümkün olmamış ve katmanlaşma birbirinden farklılaşmıştır (Peker, 1999: 299).1980’lerden sonra gecekondular yapım süreci tamamen ticarileşmiş ve yoksul kesim için arsa sağlayıp yapı gereçlerini bulan ve gecekondular yaparak satışa çıkaran gecekondular firmaları ortaya çıkmıştır.Bu gelişmeler, kaçak ve çarpık yapılaşmayı hızlandırmış, başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerde çok katlı gecekondular mahalleleri oluşmuştur. Aynı şekilde imarlı veya imarsız müstakil veya hisseli parseller üzerinde, ruhsatsız veya ruhsata aykırı çok katlı apartmanlar meydana gelmiştir (Yeltekin, 2011: 19).

Ocak (2007: 141), Türkiye’de kent yoksullarının yer bulma ve yerleşme süreçleri sonucunda oluşan yoksul mahallesi tipolojisini şöyle açıklamaktadır:

- i. Yoksulların bir bölümü kent çeperine yerleşmektedir. Kent merkezine olan uzaklık her türlü iktisadi, sosyal, kültürel etkileşimi azaltmaktadır. Sonuç olarak, yoksulluk toplumun diğer kesimleri açısından görünmez bir hal almaktadır.
- ii. Yoksulların bir bölümü de zamanla kentin gelişme alanı içerisinde kalacak yerlere önceden gelip yerleşmişlerdir. Kentsel dönüşüm ve planlama süreçlerinde dönüşen ya da dönüşmeden kalan yoksul mahalleleri, kentle fiziksel açıdan içiçe olsa da, sosyal ve kültürel ilişkiler mesafelidir.
- iii. Geçmişte prestijli olan kent merkezlerinin belli kısımları terkedilerek zamanla çöküntü alanı haline dönüşmektedir. Yoksullar bu alanlardaki bakımsız ve eski binalara yerleşmekte; kent merkezinde yaşayan diğer kesimlerle ilişki kurmaktan kaçınmaktadır.

Yukarıda sayılan üç yoksul mahallesi türlerinin dışında apartmanlaşmış konut alanlarının arasında kalmış olan gecekondular ya da apartmanların arka bahçelerindeki müstemilatlar ile bodrum katlarındaki kapıcı daireleri, kentsel yoksulların barındıkları mekanlar arasındadır (Ocak, 2007: 143).

Kentsel mekana özgü varoş, getto, gecekondular, vb alanların dışında, üst gelir grubunun arayışlarına cevap veren dışa kapalı ve güvenli siteler gibi konut tipleride gündeme gelmiştir. Dışa kapalı lüks konutlar, 1980’li yılların başında İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropoliten kentlerde inşa edilmeye başlamıştır.Daha çok üst-orta gelir grubu hedeflenerek yapılan bu konutlara ilişkin pazarlama stratejileri, mimari özellikler, mekansal kalite, ulaşım olanakları gibi fiziksel etmenler yanında, kentlerin güvensiz ortamından ve karmaşasından uzak olması, daha türdeş toplumsal yapıya hitap etmesi gibi özellikleri ön plana çıkarmıştır (Bektaş, 2011: 99).

Güvenliklisiteler 2000’li yıllardan itibaren yaygınlaşmıştır.Nitekim büyük yatırım projeleriyle şekillenen bu alanlar kentlerin genel görünümünde önemli ölçüde fiziksel ve sosyal farklılıklar yaratmıştır. Zamanla gecekondular ve lüks yerleşim alanları birbirinden keskin sınırlarla ayrılan ikili bir yapı oluşturmuştur. Üst sınıflar çoğunlukla kent merkezi dışında, toplumun alt sınıflarını dışlayıcı biçimde inşa edilen lüks yerleşim alanlarına kaymıştır (İçli, 2013: 251).

3.2. Türkiye’de Mekansal Ayrışma Örnekleri

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren, göçlerin etkisiyle, gelir, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma, mülkiyet sahipliği ve işgücü piyasası açısından kentlerde ortaya çıkan sorunlar ağırlaşmaya başlamıştır. 1970’e gelindiğinde büyük şehirlerin etrafında gecekondular mahallelerinin çoğaldığı görülmüştür. Özellikle plansız kentleşme ve kentsel nüfus artışı gelir grupları arasında ayrışma meydana getirmiştir.

Türkiye’de nispeten gelişmiş birkaç büyük kent, nüfus yığılması sonucu hızlı büyüme süreci geçirmiştir. Ancak elde edilen refahın dağılımında, sosyal ve mekansal açıdan eşitsizlikler yaşanmıştır. Örneğin, İstanbul’da yoksulluk ve dışlanmışlık, zenginlik ve gösteriş eş zamanlı olarak artmaya başlamıştır. Kutuplaşma, yeni kültürel kimliklerin oluşumuna, öte yandan da seçkin kent planlaması ve kent politikaları, sınıflar arası keskin mekansal ayrımlara neden olmuştur (Geniş, 2007: 81).

Yoksul bölgelerdeki kent ve kasabaların mahallelerinin büyük kısmı ile birlikte, gelişmiş kentlerin birçok bölümünde yoksulların yoğunlaştığı görülmektedir. Fiziksel açıdan bakıldığında,yoksul kesimin bulunduğu mahallelerde gecekondularla eski bina ve apartmanlar çoğunluktadır. Yeni inşa edilen konut alanları da derme çatma, aşırı kalabalık bloklardan oluşmaktadır. Nüfusun önemli bir bölümü, kent koşullarına uyum sağlamakla uğraşan yeni göçmenlerden meydana gelmektedir. Yoksul kent mahallelerinin nüfusu, aynı zamanda etnik bileşim, aile büyüklüğü ve gelir kaynakları açısından da farklılıklar

göstermektedir (UNICEF, 2012b: 110).

Bölgesel gelişmişlik farkları ve kişi başına düşen GSYH'nin bölgesel dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında oluşan belirgin ayrım dikkati çekmektedir. Türkiye'nin doğusu, gelişme yönünden genellikle birbirine benzeyen illerin toplandığı türdeş bir bölgedir (Keleş, 2002: 342). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki gelişmişlik düzeyleri ülke ortalamasının gerisindedir. İşsizlik, Türkiye'nin doğusunda batısına oranla daha yüksektir. Ülkede belirli bölge ve şehirlerde işsizliğin coğrafi dağılımı dengesizdir.

Türkiye'de metropol dışındaki kentlerde gelir düzeyi düşüktür; ancak gelir dağılımı nispeten daha iyidir. Bununla birlikte, metropollerde gelir düzeyi daha yüksek iken gelir dağılımı daha kötüdür (TTB, 2007: 7). Büyük kentlere kırsal alanlardaki genç ve yetenekli beşeri sermayeningöç etmesi, bölgesel dengesizlikleri artırıcı bir etken olarak görülmektedir (Keleş, 2002: 346). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri kent merkezleri, kırsal alandan yoksul ve niteliksiz kesimi çekerken; ülkenin batısına sermayeye beyin göçü vermektedir. Kente taşınan yoksulluğa karşılık kentin iç dinamiklerini oluşturan zenginliklerin göç yoluyla kaybedilmesi dezavantaj yaratmaktadır. Bunun sonucunda kırsal alandan gelen nüfus kentleşmemekte; tam tersine bu bölgelerdeki kentler, süreç içerisinde köyleşmeye doğru gitmektedir (Özer, 2009: 72).

İstanbul'a göç etmiş semt pazarcılarını baz alınarak yapılan bir çalışmada, temel göç nedeni olarak gelir yetersizliği ve işsizlik gibi etkenlerin rol oynadığı görülmüştür (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1615). Göç eden kırsal nüfusun kentsel uyum sorunlarını araştıran bir başka çalışmada, göçmenler köyden kente göçlerinde ev-konut konforlarında bir değişim olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum kent merkezine göç edenlerin yaşadıkları gecekondu türü yapıların köydeki kırsal karakterli konutlardan büyük bir farkının olmadığını göstermiştir (Kocaman, 2014: 348).

TESEV (2005: 13), çeşitli kent merkezlerinde kalabalık hanelerin küçük mekanlarda bir arada yaşamaya çalıştığını ve sağlıksız koşullarda barınma sorunlarıyla mücadele ettiklerini ortaya koymaktadır. Diyarbakır için yapılan bir araştırmada 1994'ten bu yana zorunlu göçle kente gelenlerin genelde dar gelirli ailelerinin yaşadığı kenar mahallelere yerleştiği saptanmıştır. Ailelerin yarıdan fazlası ekonomik durumlarının sadece bu mahallelere yerleşebilmelerine olanak tanıdığını, önemli bir kısmı da akraba ve tanıdıkları bulunduğu için bu mahalleleri tercih ettiklerini belirtmiştir (Kalkınma Merkezi Derneği, 2010: 27).

Batılı ülkelerin metropollerinde gökdelen altlarında, metro banliyölerinde karton kutular üzerinde yaşam sürdürenlere Türkiye'de rastlanmamaktadır (Bıçkı, 2005: 106). Benzer şekilde gelişmiş ülkelere nispeten Türkiye'de mekansal ayrışmalar görece daha düşük yoğunlukludur. Ancak, Türkiye'nin büyük kentlerinde yoksulluğun yaygın bir sorun olduğu gözlenmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, nüfusun giderek kentlerde birikmesidir (Ocak, 2007: 134). Kırdaki yoksulluğun kente taşınması ile kent merkezlerinde yaşayan yoksulların sayısı artış göstermiştir.

Türkiye'de Roman mahalleleri gibi aynı etnik kökene mensup bireylerin yoğunlaştığı alanlara da rastlanmaktadır. Örneğin, İstanbul'da Gaziosmanpaşa'nın Taşlıtarla, Pazariçi, Çukurçeşme, Sarıgöl; Beyoğlu'nun Yenişehir, Kulaksız, Dolapdere, İplikçi, Hacıahmet, Hacıhüsrev, Tophane, Şişhane, Tarlabası; Fatih'in Karagömrük, Sulukule, Sultan Mahallesi, Kaocamustafapaşa; Kağıthane'nin Gültepe, Kuştepe; Eminönü'nün Cankurtaran, Ahırkapı; Üsküdar'ın Selamsız; Zeytinburnu'nun Şabanağa; Sarıyer'in Çayırbaşı, Esenler'in Karabayır mahalleleri yoğun olarak Romanlardan oluşmaktadır (Yılmaz, 2004: 264). Keser (2008), Adana'da, etnik, inanç ve hemşehrilik temelinde mekansal ayrışma yaşandığını ve birçok mahallenin anılan gruplaşma kriterlerine göre oluştuğuna dikkat çekmektedir.

Kurtuluş'a (2005: 83) göre Türkiye'de mekansal farklılaşma, belirli kentlere yığılan ve o kentlerin yerleşim alanlarına sığamayan işgücünün barınma ihtiyacından kaynaklanmıştır. İşgücü ile kentin sermaye birikim süreci ve topraktaki mülkiyet unsuru arasındaki ilişkiler mekansal ayrışmanın biçimini belirleyen etmenler olmuştur. Gecekondu yerleşimlerinin sağladığı ucuz işgücü sermaye birikimine katkı sağlamıştır.

Bir diğer mekansal ayrışma örneklerinden olanlıks ve güvenli siteleri Türkiye'de giderek çoğaldığı görülmektedir. Başlangıçta korunaklı yerleşimler ülkenin batı ve güney sahillerinde ikinci konut yerleşimleri olarak gelişmeye başlamıştır (Berköz, 2008: 115). Ancak zamanla kent merkezlerinde nüfus artışı, trafik yoğunluğu ve arsa değerlerinin giderek yükselmesi, kapalı site tarzı konut alanlarının çekici hale gelmesine ve yerleşim için tercih edilmesine yol açmıştır.

İstanbul'da özel konut alanları, boğazın doğu ve batı yakasında, güneyde kıyı alanlarında, kuzeyde orman alanlarına doğru ve havza sınırları dâhilinde yoğunlaşmıştır. TEM ve E-5 gibi ana ulaşım akslarına yakın konumlanan özel konut alanlarının en yoğun kümelendiği ilçeler; Büyük Çekmece, Sarıyer, Küçük Çekmece, Tuzla, Ümraniye, Eyüp, Esenler, Beykoz ve Beşiktaş'tır (Töre ve Som, 2009: 123). Ankara'da ise, 1980'li yıllarda Batıkent ve Eryaman, 2000'li yılların başından itibaren ise Ümitköy ve Konutkent'te, orta ve üst gelir gruplarının merkezden uzaklaşma eğilimleri kentsel mekana yansımıştır (Yücesahin ve Tuysuz, 2011: 163).

Sonuç

Mekansal ayrışma, aynı işleve sahip birimlerin aynı mekanda toplanması sonucunda toplumsal kesimler arasındaki yaşam mekanlarının farklılaşmasıdır. Mekansal ayrışmanın bir boyutunu çöküntü bölgelerinde veya kenar mahallelerde yer alan düşük nitelikli yerleşim alanları, diğer boyutunu dışa kapalı lüks siteler oluşturmaktadır. Özellikle kente göçle gelen ailelerin önemli bir kısmının çok hızlı şekilde inşa edilen gecekondularda veya sağlıksız konutlarda yaşadığı gözlenmektedir. Üst-orta gelir grubu hedeflenerek yapılan dışa kapalı konut yerleşimlerine ise çok sayıda ülkede rastlanmaktadır. Güvenlik, alan genişliği, depreme dayanıklılık vb etmenler korunaklı konut talebinin belirleyicileri arasındadır.

Yükselen rantlardan ötürü kentlerin merkezindeki alanlarda, konut ve arsa edinme maliyeti artmaktadır. Bu durum, düşük gelirli kesimin yer seçimini kısıtlamaktadır. Kent merkezine erişim uzaklığı arttıkça, alt gelir gruplarının kentsel hizmetlerden yararlanma ve işgücü piyasasına erişim imkanları azalmaktadır. Kentin dezavantajlı bölgelerine yeterli altyapı hizmetinin sunulmaması sağlıksız yaşam koşullarına ve mekansal ayrışmaya yol açmaktadır.

Türkiye’de belli kentler kaynak ve istihdam kapasitelerine oranla aşırı kentleşme yaşamış ve yoğun olarak göçün baskısı altında kalmıştır. Nüfusun ülkenin nispeten gelişmiş birkaç büyük kentine yığılması, çarpık kentleşmeyi beraberinde getirirken bölgesel dengesizliklerin de artmasına neden olmuştur. Tarımdan çekilen nüfusun kentlerde talep edilen işgücünün niteliklerini taşıyaması; göç yoluyla kentlere gelenlerin genelde güvencesiz, süreksiz, düşük gelirli vb. işlerde çalışmasına yol açmıştır. Göçle gelen nüfusun istihdamı bakımından yatırımların yetersizliği, kentlerdeki yatırım miktar ve alanlarının işlevsel olmaması ve kent yönetiminin yetersizliği gibi nedenler, hızlı nüfus artışı karşısında yaşam koşullarının bozulmasına; yoksul kenar mahallelerin ve birbirinden kopuk toplumsal grupların oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye’de kırsaldan kente göç sürecinde önceleri gecekondu alanlarının oluşum süreci yaşanmış, sonrasında ise gecekondu af yasaları ile inşaat piyasasına çekilmiştir. Kentsel alanların genişlemesi ve kentsel dönüşüm çalışmalarıyla birlikte gecekondu geleceğe yönelik yatırım aracı olmuş; gecekondu mahalleleri de kentsel rantın bir aracı haline gelmeye başlamıştır.

Kentsel sorunların saptanmasında, kent olgusunun mekansal, ekonomik ve sosyal boyutları bir arada düşünülmelidir. Kaynakların adil dağılımının sağlanması çerçevesinde kentin çevresinde oluşturulacak gelişme merkezleriyle kentsel yayılma kontrol altına alınmalı; hızlı nüfus artışı ve düzensiz kentleşmenin önüne geçilmelidir.

Ulaşım olanakları bölgeleri erişilebilir kılmaktadır. Özellikle ulaşım ağlarından uzakta kalan yerleşimlerin ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi ya da buralarda yeni bağlantıların geliştirilmesi ve toplu taşımacılığın etkin bir biçimde kullanılması merkezi bölgelerdeki rantları azaltmakta ve merkezi alanlara uzak yerlerde ikamet eden alt gelir grubunun mekansal olarak dışlanması önüne geçmektedir.

Kentsel altyapı hizmetlerinin karşılanmasında yerel yönetimlerin yetersizliği, kentlerde yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Ayrıca kentsel dönüşüm projelerinin yanlış uygulanması, mekansal ayrışmaya katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan, kamu kuruluşu ve yerel yönetimler, planlama ve toprak denetimi araçlarıyla, kentsel toprak üzerindeki bireysel mülkiyet ile kamu yararı arasındaki dengeyi korumaya yönelik önlemler almalıdır. Ayrıca kentsel toprakların, kamusal amaçlara uygun şekilde kullanımı desteklenmeli; gecekondu alanlarının çağdaş kentsel alanlara dönüştürülmesinde kamu yararını ön plana çıkaran planlama anlayışı benimsenmeli ve alt gelir grubunun faydası gözetilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKKAR, Z. Müge (2006). “Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye”, *Planlama*, 2006/2: 29-38.
- ALVER, Köksal (2010). *Steril Hayatlar*, Ankara: Hece Yayınları.
- BALBO, Marcello (1993). “Urban Planning and the Fragmented City of Developing Countries”, *Third World Planning Review*, 15(1): 23-35.
- BARNARD, Charles (2005). “Employment Growth, Population Growth and Electronic Technologies as Determinants of Land Use”, in Stephan J.Goetz, James S.Shortle and John C. Bergstrom (eds), *Land Use Problems and Conflicts, Causes, Consequences and Solutions*, 25-38, USA: Routledge.
- BAYRAKTAR, Erdoğan (2006). *Gecekondu ve Kentsel Yenileme*, Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- BEKTAŞ, Barbaros (2011). “Kapalı Siteler Üzerine Yerel Bir Değerlendirme: Mersin Örneği”, *Toplum ve Demokrasi*, 5(11): 97-114.
- BEKTAŞ, Yasin ve Ceyhan Yücel (2013). “Ankara-Altındağ Tepesi Gecekondu Bölgesi’nde Mekansal Ayrışmanın Gözlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Megaron*, 8(2):115-129.
- BERKÖZ, Lale (2008). “İstanbul’da Korunaklı Tek-aile Konutları: Konut Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Belirlenmesi”, *İTÜ Dergisi/İ Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7(1): 110-124.
- BIÇKI, Doğan (2005). “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1): 104-138.
- BROWN, Douglas M. (1974). *Introduction to Urban Economics*, New York: Academic Press.
- BURGESS, E. W. (1925). “The Growth of the City”, in Robert E. Park, E. Burgess, and R. D. McKenzie (eds.), *The City*, 47-62. Chicago: Chicago University Press.
- CLAWSON, Marion (1962). “Urban Sprawl and Speculation in Suburban Land”, *Land Economics*, 38(2): 99-111.
- EDEL, Matthew (1992). *Urban and Regional Economics-Marxist Perspectives*, Switzerland: Harwood Academic Publishers.
- ESER, Uğur (2004). “Kentsel Gelişme İçin Plan Neden Gereklidir? Kentsel Gelişme Süreçlerinde İl Gelişme Planlarının Rolü: Bolu ve Düzce İl Gelişme Planı Deneyimleri”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, 1: 171-175.

- FLORES, Carolina (2009). "Advances in Research Methods for the Study of Urban Segregation", in Bryan R. Roberts and Robert H. Wilson (eds), *Urban Segregation and Governance in the Americas*, USA: Palgrave Macmillan.
- FONG, Eric, and Kumiko Shibuya (2000). "The Spatial Separation of the Poor in Canadian Cities", *Demography*, 37(4): 449-459.
- FUJITA, Masahisa (1989). *Urban Economic Theory Land Use and City Size*, UK: Cambridge University Press.
- GENİŞ, Şerife (2007). "Küreselleşme. Toplumsal Eşitsizlik ve Mekansal Ayrışma", *Sivil Toplum*, 5(17-18): 69-84.
- GERAY, Cevat, İlhan Tekeli, Yıldırım Uler, Kadri İlal, Mübaccel B. Kıray, Atilla Sönmez ve Yılmaz İnkaya (1970). "Kent Toprakları Sorunu", *Mimarlık*, (77): 55-68.
- GRANT, Ursula (2010). "Spatial Inequality and Urban Poverty Traps", *ODI Working Paper 326 CPRC Working Paper 166*, London.
- HARRIS, C. D. and Ullman, E. L. (1945). "The Nature of Cities," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242: 7-17.
- HARVEY, David (2002). "Toplumsal Adalet, Postmodernizm ve Kent", Şu kitapta: 20. *Yüzyıl Kenti* (Çeviri: Bülent Duru ve Ayten Alkan), Ankara: İmge Kitabevi, 215-248.
- HUI, Xiaoxi (2013). "Housing, Urban Renewal and Socio-Spatial Integration A Study on Rehabilitating the Former Socialistic Public Housing Areas in Beijing", *Architecture and the Built Environment*, 3(2): 1-796.
- İÇLİ, Gönül (2013). "Kentsel Yapılı Çevrenin Üretimi ve Yeni Mekansal Dinamikler - Kentsel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1): 247-257.
- JARGOWSKY, Paul A. (2001). *Sprawl, Concentration of Poverty, and Urban Inequality*, <http://urbanpolicy.berkeley.edu/pdf/census2000/jargowsky.pdf/> 17.01.2015.
- Kalkınma Merkezi Derneği (2010). *Zorunlu Göç ve Diyarbakır*, Diyarbakır: Gün Matbaacılık.
- KAVALA, Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (2008). Kent Nüfusunun En Yoksul Kesiminin İstihdam Yapısı ve Geçinme Yöntemleri, http://www.spf.boun.edu.tr/docs/kent_yoksullugu_rapor.pdf/ 01.03.2016.
- KELEŞ, Ruşen (2002). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.
- KENTGES (2010). *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması Projesi*, Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.
- KESER, İnan (2008). "Adana'da Mekansal Ayrışma, Kentsel Büyüme ve Mahrum Bırakılmış Semtler", *Adana Kent Sorunları Sempozyumu*, 199-210.
- KIVELL, Philip (1993). *Land and The City, Patterns and Processes Of Urban Change*, London: Routledge.
- KOCAMAN, Sinan (2014). "Kentsel Alanlara Göç Eden Kırsal Nüfusun Kentsel Uyum ve Kentleşme Düzeyi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Ağrı Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34): 335-349.
- KURTULUŞ, Hatice (2005). Bir Ütopya Olarak Bahçeşehir, Şu kitapta: Hatice Kurtuluş (ed.), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, Ankara: Bağlam Yayınları, 77-126.
- LEONTIDOU, Lila and, Chris Couch (2007). "Urban Sprawl and Hybrid Cityscapes in Europe: Comparisons, Theory Construction and Conclusions", in Chris Couch, Lila Leontidou and Gerhard Petschel-Held (eds), *Urban Sprawl in Europe Landscapes, Land-Use Change & Policy*, 242-268, UK: Blackwell Publishing.
- MANN, P.H. (1965). *An Approach to Urban Sociology*, London: Routledge & Kegan Paul.
- MUSTARD, Sako and de Winter, M. (1998) "Conditions for Spatial Segregation: Some European Perspectives", *International Journal of Urban and Regional Research*, 22: 665-673.
- OCAK, Eran (2007). "Yoksulun Evi", Şu kitapta: Necmi Erdoğan *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 133-174.
- O'SULLIVAN, Arthur M. (2011). *Urban Economics*, USA: McGraw-Hill/Irwin.
- ÖZER, A. (2009). "Sosyoekonomik Yapı, Göç ve Kentleşme Bağlamında Yerel Yönetimler-Van Örneği", *Van Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Mattek Matbaacılık, 65-82.
- ÖZTÜRK, Mustafa ve Nihat Altuntepe (2008) "Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması", *Journal of Yasar University*, 3(11): 1587-1625.
- ROBERTS, Bryan R. and Robert H. Wilson (2009). "Residential Segregation and Governance in the Americas: An Overview", in Bryan R. Roberts and Robert H. Wilson (eds), *Urban Segregation and Governance in the Americas*, USA: Palgrave Macmillan.
- SMITH, Wallace Francis (1975). *Urban Development: The Process and the Problems*, USA: University of California Press.
- SULLIVAN, Arthur M. (1990). *Urban Economics*, USA: Irwin.
- ŞEN, Bülent (2005). "Soylulaştırma: Kentsel Mekanda Yeni Bir Ayrışma Biçimi", Şu kitapta: Hatice Kurtuluş (Ed), *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, Ankara: Bağlam Yayınları, 127-159.
- ŞEN, Bülent (2012). "Metropol Kent Merkezlerinde Çöküntüleşme Eğilimleri: İstanbul Eminönü-Süleymaniye Bölgesi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2): 293-323.
- TATLIDİL, Ercan (1989). *Kentleşme ve Gecekondu*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 47.
- TEKELİ, İlhan (2009) *Akılcı Planlamadan, Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TESEV (2005). Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri, http://research.sabanciuniv.edu/876/1/TESEV_UYE_Grubu_Raporu.pdf/ 08.03.2015.
- TÖRE, Evrim Özkan ve Senem Kozaman Som (2009). "Sosyo-Mekânsal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği", *Megaron*, 4(3): 121-130.
- TTB (2007). *Kentlerde Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesi: Çok Sektörlü Yaklaşım*, Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayını.
- TÜMTAŞ, Mim Sertaç (2012). *Kent, Mekan ve Ayrışma*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- UN-HABİTAT (2003). *The Challenge of Slums Global Report On Human Settlements 2003*, Earthscan Publications Ltd, London and Sterling, VA.
- UNICEF (2010). Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu 2011, http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/turkiye%27de_cocuklar_in_durumu_raporu_%282011%29.pdf/ 17.04.2015.
- UNICEF (2012a). Dünya Çocuklarının Durumu 2012 Kentsel Bir Dünyada Çocuklar, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/d/u/du%CC%88nya-c%CC%A7ocuklarının-durumu-2012.pdf/> 01.11.2013.
- UNICEF (2012b). Türkiye'de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi 2012, <http://unicef.deparayizim.com/files/bilgimerkezi/doc/sitan-tur-final-2012.pdf/> 10.10.2014.
- WACQUANT, Loic (2011). *Kent Paryaları İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi* (Çeviri: Mehmet Doğan), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi.
- WYATT, Peter (2013). *Property Valuation*, UK: Wiley-Blackwell.
- YELTEKİN, Reha (2011). *İnşaat Sektör Raporu 2010*, İstanbul: MÜSİAD Sektör Raporları: 72.
- YILMAZ, Nail (2004). "Farklılaşır ve Ayrışır Bir Mekanizma Olarak Kentleşme", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48: 249-267.
- YÜCEŞAHİN, M. Murat ve Suat Tuysuz (2011). "Ankara Kentinde Sosyo-mekansal Farklılaşmanın Örüntüleri: Ampirik Bir Analiz", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2): 159-188.